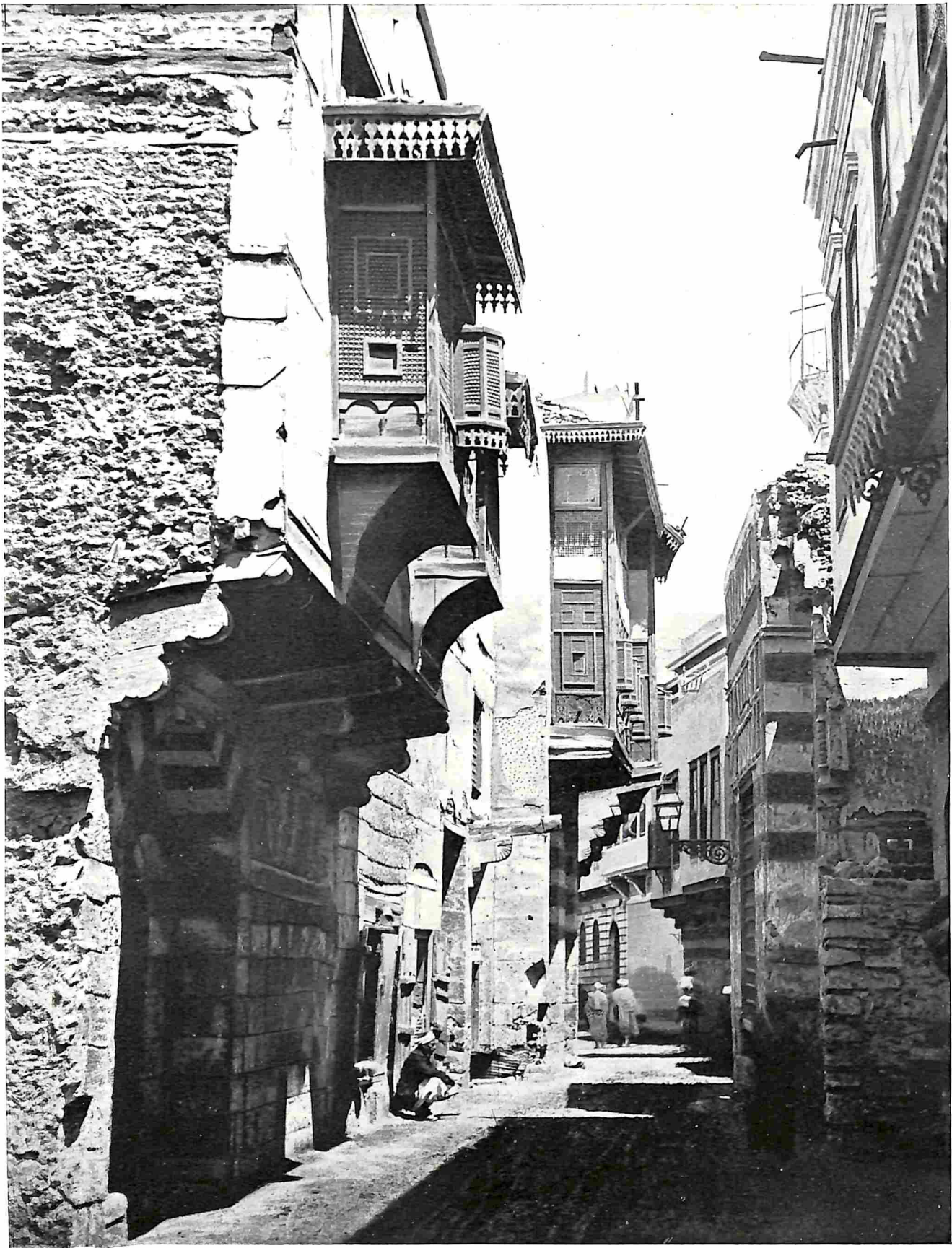


BUITEN

30^E JAARGANG N^O. 25

ZATERDAG 20 JUNI 1936



IN OUD-CAIRO



| | |
|--|--------------|
| Redactie: Mr. P. J. A. BOOT | INHOUD |
| IN OUD-CAIRO (ILL.) | BLZ. 289 |
| MIJN REISGENOOT DOOR A. AWERTSJENKO. | BLZ. 290—291 |
| MURTEN, WAAR EENS EEN KONINKRIJK TEN ONDER GING, NOG VOOR HET GESTICHT WAS (GEÏLL.) DOOR HENRI VAN MANDELE | BLZ. 292—294 |
| DE PRAEHISTORIE VAN DEN MENSCH (GEÏLL.) DOOR J. H. VAN WIERINGEN (IV) (SLOT) | BLZ. 294—298 |
| BOOMVALKJES (GEÏLL.) DOOR KO ZWEERES | BLZ. 298—299 |
| RICHARDIA'S OF A'RONSKELKEN (GEÏLL.) DOOR G. KROMDIJK. | BLZ. 299—300 |

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar *Rokin 74—76, Amsterdam*. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventueele terugzending.
Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

MIJN REISGENOOT

DOOR A. AWERTSJENKO

ER zijn menschen, tot wie men zich van het eerste oogenblik af aangetrokken voelt. Hun stem, hun glimlach, wekken blind vertrouwen. En wanneer men een uur in hun gezelschap doorgebracht heeft, is het, alsof men hen reeds vele jaren kent. Ik heb eens zoo iemand ontmoet. Het was een wederwaardigheid, die ik niet licht vergeten zal.

Ik reisde toen — tweede klasse — met den nachttrein naar het stadje Pitsjoegino, waar ik een lezing over zweefvliegen zou houden.

Behalve mij bevond zich van het begin der reis af nog een jongeman in de coupé, met wien ik terstond op had.

Hij glimlachte vriendelijk tegen me en zei:

„Ik denk wel, dat we met ons tweeën zullen blijven. Dat is prettig, vindt U ook niet?”

„Ja,” viel ik hem opgewekt bij. „Ik moet niets hebben van overvolle coupé's. Maar hebt u geen bagage?”

Hij schaterde.

„Ales wat ik heb, draag ik bij me. — Waar gaat u naar toe?”

„Naar Pitsjoegino. Ik moet daar een voordracht over zweefvliegen houden. Mijn naam is Worobjeff.”

„Heel aangenaam,” merkte mijn reisgenoot op. „Ik moet ook voor zakelijke aangelegenheden naar Pitsjoegino. Met genoeg zal ik uw lezing bijwonen. Waar houdt u die?”

„In de zaal van de luchtvaartclub. Ik word er goed voor betaald — tweehonderd roebel krijg ik.”

„Zoo-zoo! Dat is een mooi bedrag. Daarvoor kunt u de heele luchtvaartclub laten vliegen!” zei mijn reisgenoot lachend.

Ik keek op mijn horloge en geeuwde.

„Ik zou eigenlijk wel wat willen slapen. Waar blijft de conducteur toch? Ik vind het vervelend, uit mijn slaap gewekt te worden voor de contrôle.”

„Gaaf u maar rustig liggen,” zei mijn buurman en haalde een krant uit zijn zak te voorschijn. „Ik ga lezen. En als u wilt, laat ik uw kaartje door den

conducteur knippen, zoodat u niet gestoord wordt.”

„U moet u voor mij niet derangeeren!” zei ik.

„Och, ik slaap toch niet!”

Ik ging op de bank liggen en gaf mijn kaartje aan mijn reisgenoot. Toen stond ik weer op, nam mijn koffer uit het bagagenet, opende die en haalde er een slaapkussen uit te voorschijn.

De jongeman keek met kinderlijke nieuwsgierigheid toe en riep verrukt uit:

„Wat een prachtige koffer hebt u!”

„Ja, dat is een mooi stuk handwerk. Ik heb 'm te Berlijn gekocht. Hier is een afdeeling voor linnengoed, hier kan ik een cestuum in opbergen, hier is een zak voor mondvoorraad en hier een voor bankpapier, pas en documenten. Ik heb dezen keer mijn pas niet meegenomen, maar ik denk niet, dat ik daardoor te Pitsjoegino moeilijkheden zal krijgen.”

„Dat kunt u nooit weten. De politie daar is heel streng. Ik reis nooit zonder pas.”

Hij haalde hem uit zijn zak te voorschijn en zwaaide er vergenoegd mee.

„U zult hem op die manier nog verliezen! Die pas van u moest beter bewaard worden!”

Zijn sympathiek gezicht werd een beetje bezorgd.

„Och, nee, ik zal 'm niet verliezen. Maar toch, 's nachts zou hij gerold kunnen worden. Wat vindt u, dat ik doen moest?”

„Geeft u hem maar hier. Ik zal hem in mijn koffer steken. Hebt u geld?”

„Nee, geld heb ik bijna niet bij me. Stopt u mijn pas maar in uw koffer!”

Hij keek nog eens nieuwsgierig naar mijn koffer en zei:

„Als ik nog eens rijk word, ga ik naar Berlijn en koop daar ook zoo'n koffer. In welken winkel hebt u hem gekocht?”

Ik noemde de firma en zei:

„Ik geloof, dat u een flinke jongeman bent.”

Hij glimlachte verlegen:

„Ik voelde ook dadelijk sympathie voor u, anders had ik u mijn pas niet toevertrouwd.”

Ik geeuwde, legde mijn hoofd op het kussen, wenschte mijn reisgenoot goedennacht en sliep spoedig in.

Na een poosje voelde ik, dat iemand me krachtig heen en weer schudde en me het heesche stem toeriep:

„Word toch eens wakker, meneer!”

Slaperig opende ik de oogen en zag den conducteur voor mij.

„Wat wilt u?” bromde ik.

„Uw kaartje!” antwoordde de conducteur. Ik stond op, zag mijn medereiziger tegenover mij zitten en rustig de krant lezen.

„Maar hebt u den conducteur mijn kaartje dan niet laten zien?” vroeg ik hem.

Hij keek me verbaasd aan en antwoordde op koelen toon:

„Wat voor kaartje?”

„Wel lieve deugd, ik heb u straks toch mijn kaartje gegeven!”

„U mij? Wanneer dan?”

„Een uur geleden. U zei toch, dat ik u mijn kaartje maar moest geven, als ik niet gewekt wilde worden.”

„Ik zou van u een kaartje aangenomen hebben, mijnheer? U droomt! Ik heb alleen maar mijn eigen kaartje en dat heb ik den conducteur laten zien! Misschien hebt u iemand anders uw kaartje gegeven.”

Het gezicht van mijn reisgenoot beviel mij niet meer

„Jongeman,” antwoordde ik, „dat is een grenzenlooze onbeschaamdheid!”

„Kijkt u liever uw zakken na!” antwoordde hij koel en ging rustig door met zijn krant te lezen.

Op het gezicht van den conducteur kon ik constateeren, dat hij geen geloof hechtte aan mijn woorden en mij voor een blinden passagier hield. Om een schandaal te voorkomen, haalde ik mijn portefeuille te voorschijn en zei den conducteur:

„Waarschijnlijk heb ik mijn kaartje verloren. Geef me maar een ander.”

De conducteur schudde wantrouwend het hoofd en gaf me een nieuw kaartje, waarvoor ik een toeslag betalen moest. Toen verliet hij de coupé.

„Mijnheer, wat beteekent dat?” vroeg ik mijn buurman.

Hij neuriede een liedje voor zich heen, trok zijn jas uit, legde die op de bank, rekte zich uit en ging toen liggen.

„Schurk!” riep ik hem toe.

Hij glimlachte, knipoogde vriendschappelijk in mijn richting en sloot de oogen.

„Ik had gedacht, dat u een fatsoenlijk man was!” riep ik woedend uit, „maar u blijkt een oplichter te zijn! Schaamt u zich niet? Waarom zwijgt u? U bent een gewone treindief, die in de gevangenis gezet moest worden!”

Een snurken was het antwoord.

Ik was verbijsterd en schold wel een uur lang aan een stuk. Toen kreeg ik slaap, ging weer liggen en dacht, terwijl ik insliep: Wacht maar, schurk! Ik zal je pas aan de politie geven

Ik werd tamelijk laat wakker. Mijn reisgenoot was reeds op, at met smaak een broodje en dronk een glas thee.

„Mag ik u een broodje met ham aanbieden?” vroeg hij met een vriendelijk lachje, alsof er niets voorgevallen was.

„Loop naar den duivel!”

Hij keek me aan en zei:

„Hm, het weer wordt beter, 't sneeuwt niet meer.”

Ik deed alsof ik hem niet zag, zat in mijn hoekje en wachtte, tot hij zijn pas terug zou vragen. Maar hij zei geen woord over zijn pas en verorberde doodkalm zijn broodje.

Intusschen bestudeerde ik het materiaal voor mijn voordracht.

Eindelijk verbrak mijn medereiziger het zwijgen:

„Het zweefvliegen moet een heel interessant vak zijn. De kranten staan er tegenwoordig vol van.”

„Ik verzoek u, me met rust te laten,” antwoordde ik.

„De vliegtuigen, luchtschepen, enfin, het zweefvliegen staat toch nog in de kinderschoenen, geloof ik,” ging hij bedaard voort. „En dan wil men beweren, dat de lucht reeds veroverd zou zijn.”

„Dat is geen onderwerp voor treindieven!” merkte ik woedend op. Maar toch ontwapende zijn brutaliteit me.

„Het volgend station is Pitsjoegino,” zei hij, „daar moeten we uitstappen.”

Dadelijk zal hij zijn pas vragen, dacht ik.

Maar hij trok zijn jas aan, stak de krant in den zijzak daarvan, knikte me vriendelijk toe en liep de gang in.

De trein bleef staan.

Ik kleepte me aan, nam mijn koffer en verliet den wagen. Daar er geen kruier op het station stond, moest ik hem zelf dragen. Plotseling hoorde ik voetstappen achter me en iemand greep me bij den arm.

„Is hij 't?”

„Ja, hij is 't!” klonk de welbekende stem van mijn medereiziger. „Stelt u voor, hij greep mijn koffer en rende er mee weg. Wat zegt u daar wel van, agent?”

Ik trachtte de hand van mijn mouw te schudden.

„Dat is een oude truc,” ging de jongeman voort. „Agent, arresteert u dien heer!”

„Wat denkt u wel? Dat is mijn koffer! Ik kan precies opnoemen, wat er in zit”

„Maakt u zich niet belachelijk. Ik heb deze koffer te Berlijn gekocht. En omdat ik hem in uw aanwezigheid een paar keer geopend heb, weet u denkkelijk, waaruit de inhoud bestaat. Maar als het uw koffer is — zegt u me dan eens, wiens pas in het geheime vakje zit? U zwijgt? Wat voor pas bevindt zich dus in den koffer? Op wiens naam staat de pas?”

Mijn medepassagier nam den koffer op en zei tot den agent: „Neem dezen man mee. Hij zal berouw hebben van zijn daad!”

Toen verdween hij met mijn koffer en ik werd weggeleid

Ik sliep den heelen nacht in één vertrek met allerlei gespuis, en werd den volgenden ochtend vroeg verhoord. Toevallig viel mijn oog op de krant, die op de tafel van den inspecteur lag. Snel las ik het volgende bericht:

„De lezing over zweefvliegen, gisteravond gehouden door den heer Worobjeff, eindigde met een groot schandaal. Het bleek namelijk, dat genoemde heer niet het minste besef van het onderwerp zijner lezing had. Het talrijke publiek brulde van het lachen, toen de heer W. allerlei technische termen verwisselde.

Het is ten zeerste te betreuren, dat het bestuur der luchtvaartclub het honorarium vóór den aanvang der lezing uitbetaald had en de heer W., toen het schandaal zijn toppunt bereikte, ermee vandoor ging.”

Natuurlijk kon ik mijn onschuld bewijzen. Maar mijn prachtige koffer was weg en mijn naam als deskundige op luchtvaartgebied naar de maan!

U kunt zeggen wat u wilt, maar ik moet niets meer van de menschen hebben!



LINKS: DE WESTZIJDE VAN HET SLOT TE MURTEN; RECHTS: DE FRANZÖSISCHE KIRCHGARTEN TE MURTEN

Murten, waar eens een koninkrijk ten onder ging, nog voor het gesticht was

DOOR HENRI VAN MANDELE

HET is een eigenaardig verschijnsel, dat Zwitserland voornamelijk bekend is om zijn overweldigend schoone bergwereld, waar een voortdurende stroom van toeristen heen trekt, het heele jaar door. ☼ Toch is het een land, dat zijn bezoekers nog oneindig veel meer kan bieden dan de wereldberoemde geneugten van zijn bekende toeristencentra. Maar deze plekken liggen meestal terzijde van de gebruikelijke routes, soms in verre uithoeken van het land. Zij zijn als een verborgen beloning voor den volhardenden zoeker naar nieuwe en onbekende schoonheden. Zoo blijven zij buiten den grooten stroom der reizigers en behouden daardoor in hun ongereptheid voor den enkeling die, hetzij met vooropgezet doel er heengaat, hetzij toevallig er verdwaald raakt, de wonderbare charme van een ontdekking en een avontuur. En als de zwerver tenslotte weer heengaat, blijft een stukje van zijn hart daar achter — een zwerver is nu eenmaal wat sentimenteel — en heeft het een bijzonder plaatsje veroverd in zijn herinnering. ☼ Eén van zulke bijzondere plekjes is het stadje Murten. ☼ Terzijde van de spoorlijn van Bern naar Neuchâtel ligt het, een oud, ver-

geten vestingstadje, maar een der merkwaardigste oude steden van Zwitserland. ☼ Waar de spiegellende meerfacetten blauwen tusschen de donkere bosschen en de golvende heuvels van de hoogvlakte, vervloeiit klaar de kalme stroom van het verstilde leven zijner drieduizend inwoners. Een uiterlijk ietwat stug bergvolk, dat in eenige industrie een rustig bestaan vindt. Naast de nationale horloge-industrie vindt men er sigaren- en kirchwasser-fabrieken. ☼ Het leven heeft er de gelijkmatige rust van een eeuwenheugenden ouderdom: de weg der historie verliest zich in de verre grijschelijke nederzettingen bij het meer van Murten dateeren uit het steenen tijdperk. ☼ Een vogel vliegt over het meer. Ergens rolt een steen van den oever in het water. Een man staat aan den waterkant. Hij draagt plus-fours en heeft een foto toestel in de hand. ☼ Zoo was het drieduizend steen; een vogel vloog over het wateroppervlak. Een mensch stond op dezelfde plaats. Hij had een berenhuid om en hield een steenen bijl in de hand. Hij zag uit over het meer, hoe daar uit het water

de palen oprezen, waarop de voorhistorische menschen de vreemde bouwsels hunner woningen hadden opgericht, omringd door het water, om ze zoo te beveiligen tegen de vijanden. ☼ In alle meren van de Zwitsersche hoogvlakte woonden eens de voorhistorische menschen in hun paalwoningen. En op den bodem van het meer verzamelden zich de overblijfselen en de afval, wat zij verloren of als onbruikbaar wegwierpen. Na tientallen eeuwen vormen deze vondsten voor den schrander geleerde onder meer het materiaal, waaraan hij vele wetenswaardigheden omtrent de hoogte der beschaving en de levenswijze in dezen verren oertijd te danken heeft. Veel van deze voorhistorische voorwerpen, waaraan de Denen (want ook in Jutland werden deze paalwoningen eens aangetroffen) den typeerende naam van „keukenafval” gegeven hebben, en die alle in het meer van Murten gevonden zijn, worden in het museum, dat in het schoolgebouw gevestigd is, aan den bezoeker getoond. ☼ Later lag er het Curtis Muratum der Romeinen, in het centrum van het Romeinsche wingewest Helvetië. Knappe kolonizators als de Romeinen waren, maakten zij dit gebied tot een middelpunt van welvaart en Latijnsche beschaving. Het in de nabijheid gelegen Avenches was een volkrijke plaats en de hoofdstad van de provincie. De ruïnes van een vestingtoren en een theater getuigen nog van de vergane grootheid. In het geheele gebied van Westelijk Zwitserland vinden wij nog talrijke overblijfselen uit den Romeinschen tijd: versterkte nederzettingen, tempels, theaters en waterleidingen. ☼ In de tweede helft der dertiende eeuw komt het middeleeuwsche



MURTEN VAN HET OOSTEN GEZIEN

stadje Murten in het bezit van het gravenhuis van Savoye. ☼ Het is in dezen tijd, dat Murten het uiterlijk kreeg, hetwelk het tot op heden zeer gaaf heeft weten te bewaren, en dat een der grootste aantrekkelikheden van het stadje uitmaakt. Peter van Savoye bouwde er het kasteel, welks hooge, massieve, vierkante toren het stadsbeeld beheerscht. De oude ringmuren uit den Bourgondischen tijd met hun twaalfstal vestingtorens omringen het stadje nog steeds van de landzijde. De overdekte weergang is voor een groot gedeelte nog intact. Van deze gaanderij heeft men een prachtig uitzicht. Aan den voet der wallen ligt het schilderachtige stadje aan den oever van het meer. Het water glinstert in het jonge licht van den morgen en aan de overzijde gloeien de golvende bergen. ☼ ☼ De hoofdstraat is zeer breed en heeft arkaden aan haar beide zijden. Aan haar eene einde wordt zij afgesloten door een monumentale poort met een groot uurwerk en een ranken, spitsen klokketoren. Daardoor lijkt het geheel verrassend veel op den bekenden tijd-klokketoren van Bern. De zonnige

indruk, die deze straat maakt, is voornamelijk te danken aan de bloemen en planten langs de huizen. Voor elk huis groote kuipen met laurierboomen en oleanders. In alle ramen en op alle balkons een overvloed van fleurig bloeiende geraniums. Zoo ligt dit zonnige straatpleintje, omboord met een rand van groen en bloesem, waaruit de arkaden oprijzen. Zeer schilderachtig zijnde de oude huizen, in echt Zwitserschen stijl, met typischen vakwerkbouw en de veroverstekende houten kap. Zoo bijvoorbeeld het oude huis „Das Rübenloch”.



DE HAUPTGASSE TE MURTEN MET BERNTOR

Bloemen en planten maken er mede een geheel uit, evenals met de openbare fontein er voor. Deze oude bronnen, versierd met bloemen en met reliëf of beeldhouwwerk, vormen de laatste voltooiing van het Zwitsersche stadsbeeld. Men vindt hun eigenaardige bekoorlijkheid in alle oude stadjes en dorpen. Hun lijn, de vrolijkheid der bloemenkleuren en het lichte leven van het water versieren het stadsbeeld. ☼ Murten is een dier merkwaardige plaatsen, waar eens in den loop der historie een groote beslissing over het lot van Europa gevallen is. Hier ging een koninkrijk ten gronde, nog vóór het gevestigd werd. Den 22sten Juni van het jaar 1476 werd bij Murten het leger van den Bourgondischen hertog Karel den Stoute bijna volkomen vernietigd. ☼ Wat hebben wij op de schoolbanken wel ooit begrepen van die felle, vreemde drift, die brandde in dezen rusteloozen Middeleeuwer en van zijn onleschbare begeerte naar macht? Hoe weinigen hebben hem gezien als den fantastischen droomer, droomend van een geweldig Midden-Europeesch koninkrijk, dat zich zou uitstrekken van de Noordzee tot de Middellandische Zee; een der groote bezetenen door één gedachte, wier daden de felle vaart hunner fantasie niet kunnen bijhouden en voor wie de werkelijkheid slechts de armzalige afbeelding is van de visionaire schepingen huns geestes? ☼ Zijn bondgenootschap met de graven van Savoye is voor hem de gereede aanleiding om in te grijpen in den strijd tusschen Savoye en de Zwitsers, die zich hadden meester gemaakt van Yverdon, Avenches, Grandson, Murten en verscheidene andere plaatsen. Hij neemt Grandson, aan het meer van Neuchâtel, in, doch wordt den 2den Maart 1476 door een sterke minderheid van Zwitsersche troepen gevoelig geslagen. De rijke schatten uit het Bourgondische kamp en al het geschat vallen in hun handen. In Mei trekt Karel met een aanzienlijke legermacht weer op in de richting van Bern. Den 9den Juni slaat hij beleg voor Murten, dat, door de Zwitsers verdedigd, de eerste hinderpaal is bij zijn opmarsch. Tevergeefs tracht hij het stadje te veroveren. Doch de legers der Zwitsersche Eedgenooten hebben zich samengetrokken in de nabijheid. Beschermd door de duisternis en de dichte bosschen, zijn zij in den nacht van den 21sten op den 22sten Juni de Bourgondiërs zeer dicht genaderd en zoodra het oogenblik daartoe gunstig is, ondernemen zij den aanval en brengen schrik en verwarring in het vijandelijke kamp. Na een geweldige slachting is de vernietiging volledig. 18000 man uit het Bourgondische leger zijn gevallen. ☼ Karel kwam de ramp niet meer te boven. Zijn geestelijk weerstandsvermogen was er al te zeer door geschokt. Hij verviel tot een

diepe zwaarmoedigheid. Alle veerkracht scheen verlamd en hij bracht een geruimen tijd in werkeloosheid door. Een half jaar later, den 15den Januari 1477, eindigde dit rustelooze leven. Opgetrokken tegen de Lotharingers, die, door zijn tegenslag aangemoedigd, waren opgestaan, leverde hij hun slag bij Nancy. Drie dagen na den slag werd zijn lijk gevonden, vastgevroren in het ijs van een sloot, naakt en uitgeplunderd. Hoewel het gelaat zeer geschonden was, werd hij herkend aan zijn baard en zijn nagels, welke hij gezworen had niet meer te zullen korten, vóór hij de nederlaag bij Murten gewroken had.

DE PRAEHISTORIE VAN DEN MENSCH

DOOR J. H. VAN WIERINGEN

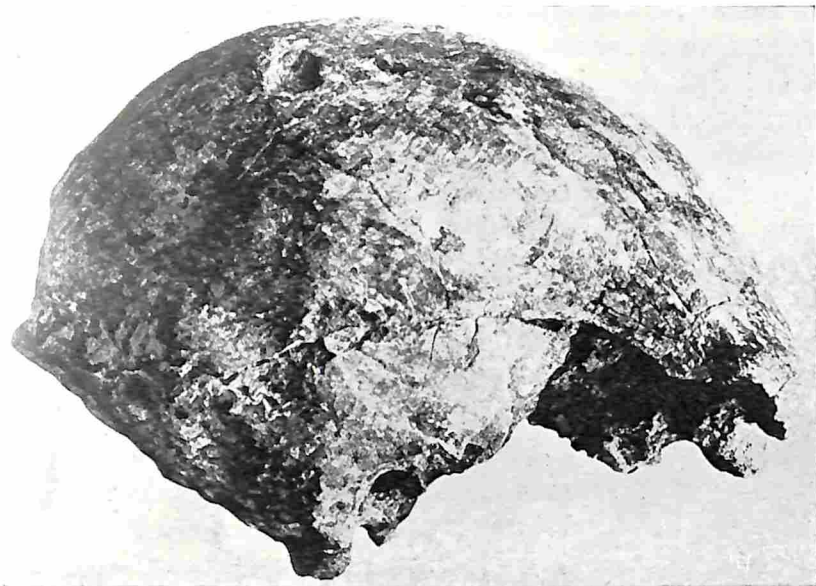
(IV)

BEHALVE in Europa, heeft de voorhistorische



HET ZGN. HUIS „DAS RÜBENLOCH“
TE MURTEN

mensch ook in de overige werelddeelen rondgedoold, en hier en daar zijn sporen in de gesteenten gedrukt. ☼ Ofschoon van een opzettelijk systematisch onderzoek, zooals in Z.W. Europa, daar zoo goed als geen sprake geweest is, zijn toch nog voldoende toevallige vondsten tot ons gekomen, die onze universele visie op het wezen en leven van den praehistorischen mensch verruimd hebben. ☼ Australië. ☼ In het jaar 1926 vond Gray in den staat Victoria, nabij het plaatsje Cohuna, een schedel van een volwassen mensch in gezelschap van ettelijke skeletstukken, welke alle goed gefossiliseerd waren. Helaas echter kon men wegens gebrek aan gidsfossielen en cultuurvoorwerpen den ouderdom niet naar juistheid schatten. De schedel, welke vergeleken met de gevonden Europeesche een weinig anders gebouwd is, bezat de volgende kenmerken: a) een schedelinhoud van ongeveer 1260 cm³ en dus 40—90 cm³ minder dan die van den huidige Australischen inboorling, wanneer wij althans gebruik mogen maken van de schedelmetingen van den Duitschen anthropoloog Klaatsch, die de schedelcapaciteit van den Australischen neger tusschen de 1300 en 1350 cm³ laat varieeren. Van den schedel mogen wij derhalve zeggen, dat hij in dit opzicht een weinig primitiever gebouwd is; b) een Neanderthaloïde schedelwieling, welke de Australische inboorling van heden niet meer bezit. Ook in dit opzicht is de Cohuna-schedel primitiever en c) een schedelvorm, die, globaal gezien, veel overeenkomst vertoont met die Engelsche onderzoeker Keith gemeend te mogen afleiden, dat de Cohuna-schedel van een proto-australoid type is. ☼ Een tweede dergelijke vondst uit dit werelddeel, welke evenals de vorige aan een toeval te danken is, is die van den Talgai-schedel. Ofschoon deze reeds eerder gevonden werd, heeft



DE SCHEDEL VAN NGANDONG VAN TERZIJ GEZIEN
 Men lette op de torus supra-orbitalis (wenkbrauwboog-riche) (Naar Oppenoorth)

Smith hem eerst in 1918 onderzocht en beschreven.

Wat gaf dit late onderzoek te kennen? In de eerste plaats, dat de schedel van diluvialen ouderdom is en ten tweede, dat hij evenals de Cohuna-schedel tot het proto-australoid type behoort. Niet geheel van belang ontbloot is het begeleidende verschijnsel, dat in dezelfde diluviale lagen, waarin de schedel aangetroffen werd, door Etheridge tegelijk met fossielen van Marsupialia (buideldieren), ook resten van den z.g. Australischen hond (canis dingo) zijn blootgelegd. Immers, indien wij goed voor oogen houden, dat Australië reeds in het oud tertiair gescheiden is van de landen, welke het omringen, dan moeten wij wel tot de gevolgtrekking komen, dat de canis dingo, die in het geheel niet thuis hoort in het zoogdierlooze Australië (uitgezonderd de buideldieren), enkel en alleen door den mensch over den oceaen in diluviale tijden naar het nieuwste werelddeel getransporteerd kan zijn. Zoo moet derhalve Australië reeds in het wazige verleden aan zijn bevolking zijn gekomen. Doch langs welken weg zou dit eventueel geschied kunnen zijn? ☞ De meest voor de hand liggende route is zeker wel de volgende: Aziatisch continent-Java-Kleine Soendaeilanden-Timor-Australië. Mocht dit zoo het geval geweest zijn, dan moesten er ook menselijke resten en wel van hetzelfde type op bedoeld traject gevonden zijn. ☞ We zullen dit nader nagaan. ☞ Azië. ☞ In de jaren 1889 en 1890 zijn nabij Wadjak (Java) door Van Rietschoten een tweetal menschen-schedels aan het daglicht gebracht, welke door den bekenden Prof. Eugène Dubois anthropologisch onderzocht zijn. Uit dit onderzoek is gebleken, dat de schedels morfologisch niet overeenstemden met die van de huidige Javaansche bevolking, evenmin met die der Papoea's; zij komen veel meer met die der Australiërs overeen! Vandaar juist, dat Dubois de Wadjak-schedels als proto-australoid gequalificeerd heeft.

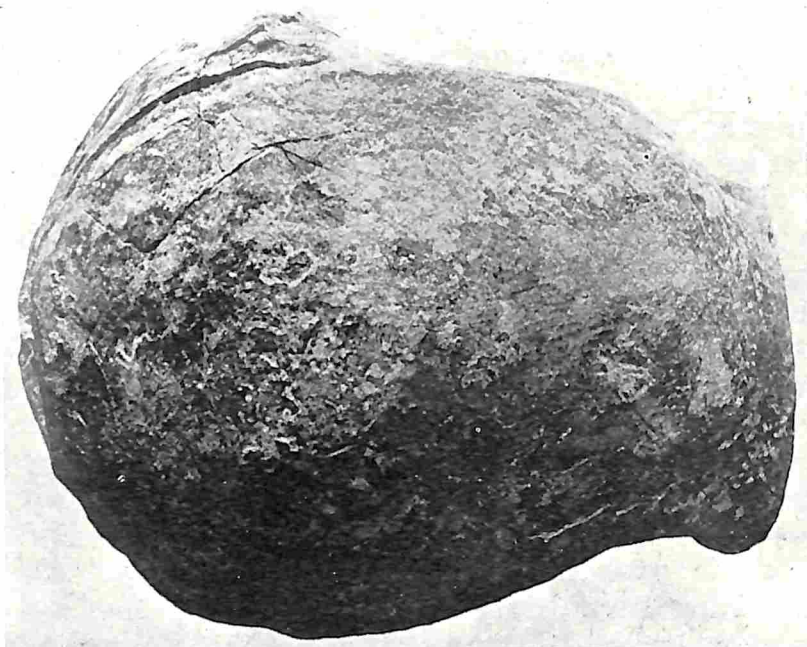
Door deze vondst bleek dus de mogelijkheid, dat menschen van dit proto-australoid type uit Azië langs de geschetste route in het diluvium Australië hebben bereikt. Alleen is het wel te betreuren, dat de ouderdom der Wadjak-schedels niet met zekerheid te bepalen is. Het is zelfs niet uitgesloten en evenmin onwaarschijnlijk, dat de schedels van jong-diluvialen, resp. oud-alluvialen datum zijn. In dit geval zou de Wadjak-schedel jonger dan die van Talgai en dus onbruikbaar zijn om bovengenoemde meening te staven. ☞ Gelukkig voor ons is het anders gesteld met de beroemde Ngandong-schedels, welke door Oppenoorth in de jaren 1929 en 1930 nabij het plaatsje Ngandong aan den oever van den Bengawan gevonden werden. Ook deze zijn van primitieve Neanderthaloïde constructie; d.w.z. zij zijn ook gekenmerkt door een behoorlijk ontwikkelde torus supra-orbitalis, een postorbitale insnoering, sterk wijkende voorhoofdsbeenderen en door zeer dikke schedelbeenderen. Daarenboven is het achterhoofdsgeedeelte bij nadere beschouwing sterk overeen met het overeenkomstige gedeelte van den recenten Australischen schedel; de schedels der Ngandong-menschen zijn derhalve evenzoo min of meer van proto-australoiden vorm! Wat hun ouderdom betreft, deze is zeker oud-diluviaal, zoodat wij chronologiseerend de gevolgtrekking kunnen maken, dat de Javanthropus soloënsis zeker in de Neanderthalperiode geleefd moet hebben, derhalve vóór



DE NGANDONGSCHEDEL VAN DE ONDERZIJDE GEZIEN

Men lette op het achterhoofdsgeedeelte, dat nog ver achterwaarts geplaatst is. Waarschijnlijk heeft de Ngandongmensch dan ook nog niet volkomen recht-tandig kunnen gaan

thralperiode geleefd moet hebben, derhalve vóór



SCHEDELDAK VAN DEN NGANDONGMENSCH VAN BOVEN BEZIEN

Let op de postorbitale insnoering (insn. boven achter de oogholten) (N. Oppenoorth)

BUITEN

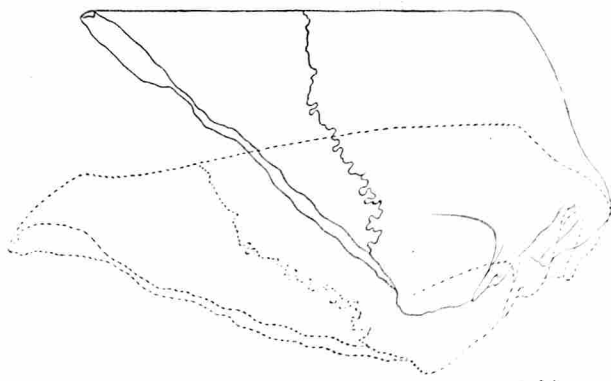


HET SCHEDELDAK VAN DEN „DIPROTHOMO” VAN AMEGHINO
Boven: van opzij gezien; onder: van voren gezien

hun nijverheidsartikelen als hun huisdieren, waaronder den reeds genoemden canis dingo. Zoo heeft deze vondst van Oppenoorth eenig licht geworpen op de route, langs welke de mensch in het verre verleden reeds uit een bepaald centrum (velen houden het op Centraal-Azië) naar de overige continenten uitgezwermd is. Laten wij hopen, dat meer vondsten uit deze gewesten ons in staat zullen stellen, deze route precieser uit te stippelen! Een andere beroemde vondst uit de Kendeng-lagen nabij Trinil (Java) afkomstig, welke zoovele wetenschappelijke gemoederen vier decennia lang bezig gehouden heeft, is die van den overbekenden Pithecanthropus erectus. Nadat in het jaar 1890 bij een gravingswerk een onderkaakfragment aangetroffen was, werd in de maand September van het daaropvolgende jaar op circa 40 km van het vindplaats eerst een schedelkap, dan van bedoelde vonden en vervolgens in 1892 op 3 m afstand van de schedelkapvindplaats een tweede kies en 15 m verder een linker dijbeen. Volgens den ontdekker Dubois zouden deze fossielen van jong tertiairen ouderdom en dus ouder zijn dan de Homo heidelbergensis, hetgeen wij, afgaande op de morfologische eigenschappen, eigenlijk a priori ook verwacht hebben. De schedelkap, gekenmerkt door het extra laag wijkende voorhoofd, door de postorbitale insnoering, door de torus supra-orbitalis en bovenal door zijn minimalen, nog nimmer eerder geregistreerden schedelinhoud van 900 cm³, wordt overigens beschouwd als nog primitiever te zijn dan die van Neanderthal, van Ngandong, van Wadjak of van Talgai. Deze erkenning van zijn grootere primitiviteit heeft vooral in de vorige eeuw bij velen de veronderstelling gewekt, dat wij hier inderdaad te doen hebben met de lang ver-

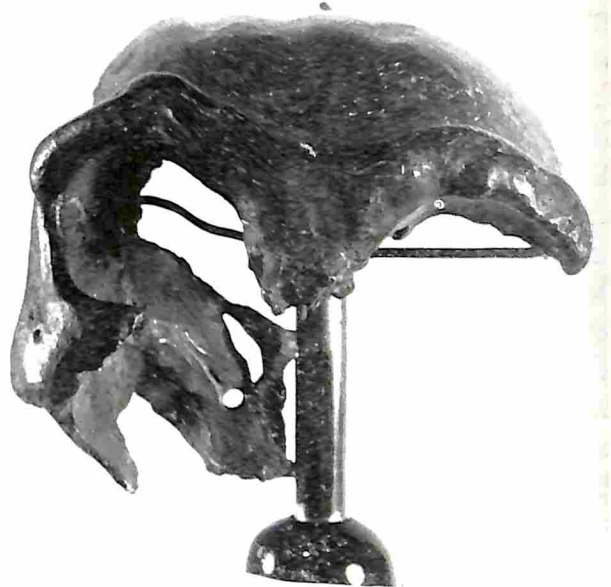
den mensch van Cromagnon en wellicht ook vóór den Wadjak-mensch en na den Homo heidelbergensis. Dit oogen goed voor is het dus verre van onmogelijk, dat leden van den Ngandong-stam ten gevolge van een expansiedrang ongeveer 30.000 à 50.000 jaar geleden via de Kleine Soenda-eilanden en Timor Australië bereikt hebben, met zich medenemende zoowel

wachte „missing link” (de ontbrekende schakel tussen den mensch en den menschaap). Vandaar schen dat de eigenaar van bedoeld schedeldak den naam gekregen heeft van pithecanthropus erectus (rechtopgaande aapmensch). Doch later is deze specifiek negentiende-eeuwsche gedachte verdrongen door de sceptische. Men heeft (o.a. de groote Amerikaansche palaeontoloog H. F. Osborn) n.l. den ouderdom van dit tot dusverre eenige skeletstuk sterk in twijfel getrokken en met deze de positie van den pithecanthropus erectus als missing link. Uit de jongste onderzoekingen van Dubois zelf, verschenen in April 1935, bleek dat hij gedeeltelijk op zijn vroegere gedachte teruggekomen is. Hij zoekt n.l. geen genetisch verband meer tussen den mensch, anthropomorphen aap en pithecanthropus; hij is na de overtuiging en serieus onderzoek thans tot de erectus een reusachtige rechtoploopen- de sterk gedifferentieerde Gibbon geweest moet zijn en derhalve geen missing link of het een of ander niet omschachtig wezen. Maar waarom hem dan niet omgedoopt in b.v. Hylobates giganteus erectus, dat ongeveer hetzelfde beteekent als recht-opgaande reuzengibbon? Daar toe is Eugène Dubois evenwel niet gekomen, omdat de structuur der hersenen en de richting van hun ontwikkeling precies het midden houden tussen die van een gewonen Gibbon en die van een mensch. Vandaar dan, dat hij den naam pithecanthropus erectus gehandhaafd wil zien en zoo zijn in 1935 van dezen naam de klanken dezelfde gebleven, doch de beteekenis is veranderd. Een andere belangwekkende vondst uit Azië heeft betrekking op een zuiver menschen schedel, die in 1924 door Turville Petrie in een uitgegraven hol nabij het meer van Galilea gevonden werd en waarvan bij onderzoek gebleken is, dat hij volkomen op den Neanderthalschedel gelijk. (Men vergelijk de geologische ouderdom van Galilea met de geologische ouderdom van Neanderthal; de helen van Galilea zijn helaas niets met vergelijkende geologie te vergelijken. Het geheel is ofschoon de aardlagen in het geheel niet uitsluitend dat het gesteente, waarin genoemd Neanderthaloïde schedel gevonden is, van diluvialen leeftijd



DE FOUT VAN AMEGHINO
stelt de oriëntatie van het schedeldak door Ameghino voor
stelt de juiste oriëntatie voor
(Naar Hrdlicka)

schelijken schedel, die in 1924 door Turville Petrie in een uitgegraven hol nabij het meer van Galilea gevonden werd en waarvan bij onderzoek gebleken is, dat hij volkomen op den Neanderthalschedel gelijk. (Men vergelijk de geologische ouderdom van Galilea met de geologische ouderdom van Neanderthal; de helen van Galilea zijn helaas niets met vergelijkende geologie te vergelijken. Het geheel is ofschoon de aardlagen in het geheel niet uitsluitend dat het gesteente, waarin genoemd Neanderthaloïde schedel gevonden is, van diluvialen leeftijd



SCHEDELFRAGMENT VAN GALILEA
Men lette op het laagwijkende voorhoofd en de goed ontwikkelde torus supra-orbitalis
(Eigen photo)

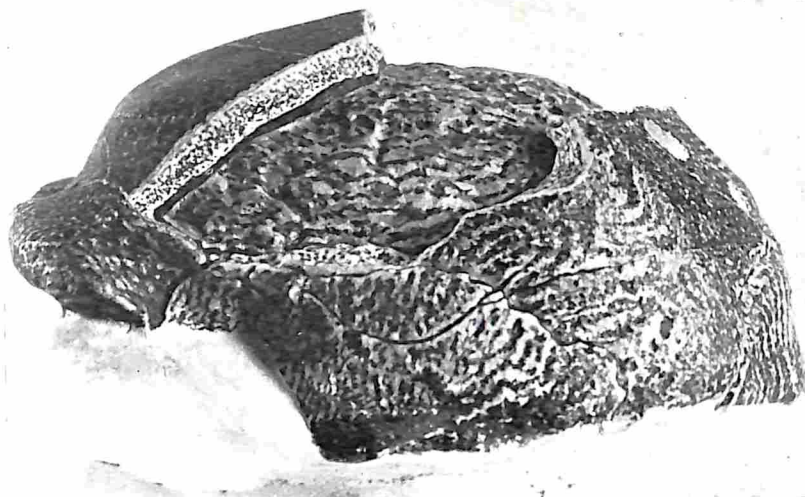
geacht kan worden. ☼ Gedurende de jaren 1923—1932 heeft men in het Ordosgebied in de omgeving van Peking en in de Gobiwoestijn exploraties verricht ter oplossing van het brandende probleem van des menschen oorsprong. Reeds in den aanvang had men geluk; na eenige dagen graven stiet men op een vrij uitgebreide collectie (opzettelijk) gebroken zoogdierbeenderen en op palaeolithen, welke aanwijzingen waren van een ver verwijderd menselijk bestaan. Bedoelde steenen gebruiksvoorwerpen waren doorgaans van kwarts vervaardigd en kwamen in hoofdzaak heel sterk overeen met die uit de Neanderthalperiode; daarnaast werden er ook vormen gelijkende op de Cromagnon-voorwerpen aange troffen. Behalve deze documenten der cultuur werden van een menselijk skelet niets anders dan een bovenkaaksnijtand en een dubieus dijbeen gevonden. Dit was dus wel een weinig teleurstellend na een voorspoedig begin; doch gelukkig wisten de onderzoekers in de grotten en spelonken van Chou-Kou-Tien (vlak bij Peking) deze teleurstelling op te heffen. Nadat bij het gravingswerk eerst een paar kiezen tevoorschijn gebracht werden, vond men eindelijk na twee jaar gestadig arbeiden een vrij gaaf menselijk schedeldak, benevens fragmenten van een onderkaak, welke vondsten in het volgende jaar met een volledigen schedel uitgebreid zijn. Bij onderzoek is gebleken, dat zoowel de schedel als de overige skeletstukken toebehoord moeten hebben aan een menselijk individu, dat in vorm totaal van den hedendaagschen Chinees afweek. Naar de vindplaats heeft men dit voorhistorisch wezen *Sinanthropus pekinensis* gedoopt. Om details te vermijden, noemen wij slechts in groote trekken zijn morphologische kenmerken. Reeds op het eerste gezicht blijkt, dat de *Sinanthropus pekinensis*, ook wel Pekingmensch genaamd, veel primitiever van bouw was, dan de Neanderthaler en de *Javanthropus soloënsis*. Zoo bezat hij een schedelinhoud van 1000 cm³, welke zoowel onder de recente als onder de ons tot dusverre bekende fossiele menschenrassen nog nergens aangetroffen werd. In dit opzicht verschillen *Sinanthropus* en Neanderthaler sterk van elkander. (Er zij even gememoreerd, dat de schedelcapaciteit van den Neanderthaler ruim 1500 cm³ bedraagt.) ☼ Evenals de Neanderthaler bezat ook de Pekingmensch geen kin; naar alle waarschijnlijkheid zal

dus de *Sinanthropus* evenmin als de Europeesche oud-diluviale oermensch in staat geweest zijn om gearticuleerd te spreken. ☼ Voorts was hij in het bezit van uiterst lage voorhoofdsbeenderen; nog lager zelfs dan bij den Neanderthaler! En tenslotte waren zijn schedelbeenderen enorm dik, op sommige plaatsen zelfs dubbel zoo dik als die van den Neanderthaler. Wat het achterhoofds gat betreft, dit bevindt zich, evenals bij den Neanderthaler, aan de schedelpool. Dit wil dus zeggen, dat ook de *Sinanthropus* nog niet geheel rechtop gegaan is. ☼ Reeds op grond van deze vormkenmerken is men geneigd te besluiten, dat de Pekingmensch nog vóór den *Homo neanderthalensis* op aarde geleefd heeft, een meening, welke blijkbaar door de geologische feiten gesteund wordt. ☼ Amerika. ☼ Ofschoon de geografische verhoudingen in Noord-Amerika, zoomede het verloop der ijstijden aldaar, parallel gelopen hebben aan de Europeesche, schijnt dit werelddeel door den diluvialen mensch toch vermeden te zijn, want tot dusverre kennen wij uit die streken, althans met zekerheid, nog geen diluviale menselijke fossielen. Op zijn hoogst mogen wij zeggen, dat op dit oogenblik de Noord-



DE SCHEDEL VAN RHODESIA

Men lette op de zuiver Neanderthaloïde kenmerken, zooals bv. de groote ronde oogkassen, de enorm ontwikkelde *torus supra-orbitalis* en het laagvijkende voorhoofdsbeen



SCHEDELFRAGMENT VAN DEN SINANTHROPUS PEKINENSIS

Men lette op de zeer dikke schedeldakbeenderen! De massa daaronder stellen de hersenen voor

Amerikaansche mensch tot op het postglaciaal terug te vervolgen is. ☼ Zd. Amerika. ☼ Uit dit gedeelte van de Nieuwe Wereld zijn menselijke resten bekend, afkomstig uit de grotten Lagoa Santa (Brazilië) en uit de Pampasformatie in Argentinië. Wat de Lagoa Santa-resten betreft, hiervan is nog niet onomstootelijk aangetoond, dat ze van diluvialen ouderdom zijn; misschien zijn ze zelfs wel uit het jongere steenen tijdperk. Wat de andere vondsten uit Argentinië aangaat, hiervan zij medegedeeld, dat deze door den Argentijn Ameghino, een paar decennia geleden, voor de missing links aangezien werden. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat dergelijke beweringen, en vooral ook omdat hij in zijn publicaties hieraan toevoegde, dat de Pampas-fossielen van tertiären ouderdom zijn, de geheele wetenschapwereld in opschudding brachten. Doch dank zij het voortreffelijke na-en heronderzoek van Hrdlicka is gebleken, dat de Pampas-fossielen, welke n.b. ook halfapen bevatten, door Ameghino abusievelijk voor tertiaire en diluviale missing links gehouden waren en dat de menselijke resten uit zijn collectie op zijn hoogst tot het jong-diluvium gerekend mogen worden. ☼ Zoo zien wij, dat Amerika ten tijde van den Neander-

BOOMVALKJES

DOOR KO ZWEERES

thaler en van den Ngandong-mensch nog niet door den mensch bewoond werd. Waarom niet? Dit weten wij niet. ☼ Afrika. ☼ Hierover kunnen wij kort zijn. Vlak voor den grooten oorlog werd te Oldoway in het toenmalige Duitsch O. Afrika door Reck een menschelek skelet gevonden, dat over het geheel genomen een negroïd karakter droeg. Helaas kon hiervan de geologische ouderdom niet stellig geschat worden. Hetzelfde kan men zeggen van een schedeldak, dat in 1915 te Boskop in Transvaal gevonden werd. Ook dit fossiel was van negroïden aard. ☼ Ofschoon van stellig alluvialen leeftijd is toch de vondst van den Rhodesia-schedel in 1921 als van heel groot wetenschappelijk belang te qualificeeren. ☼ Deze schedel komt merkwaardig genoeg in bijna elk opzicht met dien van den diluvialen Neanderthaler overeen. Alleen de plaatsing van het foramen magnum (achterhoofds-gat) is meer naar de schedelbasis verschoven. Dit bracht derhalve met zich mede, dat de Rhodesia-mensch, hoewel overigens neanderthaloïd, in overeenstemming met den Cromagnon-mensch en met den recenten, geheel rechtop gegaan moet zijn. Uit deze vondst blijkt dan, dat in een periode, belangrijk jonger dan die waarin de Neanderthaler geleefd had, in het Zwarte Werelddeel een menschevolk leefde met eenzelfde schedelvorm als de Neanderthaler. ☼ Zou dan het ras van Neanderthaler bij de invasie der Cromagnons naar Zuid-Afrika getrokken zijn en zich aldaar verder geëvolueerd hebben? Wij weten het nog niet! Verdere vondsten, welke hierop eventueel meer licht kunnen werpen, ontbreken nog. Laten wij hopen, dat ook deze in den loop der jaren gedaan mogen worden, zoodat geleidelijk het raadsel, waar wij de bakermat van het menschevolk moeten zoeken, ontsluit wordt.

BOVEN het stuifzand zweven de boomvalkjes. Hoog in de blauwe lentelucht spelen zij hun minnespel. Juichend klinkt hun baltsroep en zoo



.....MET FELLE, ONVERSCHROKKEN OOGEN STAREN ZE ONS AAN"

snel is hun glijvlucht, dat we hen nauwelijks met den kijker kunnen volgen. ☼ Ze zijn nog maar pas uit het Zuiden terug, maar ze gedragen zich, alsof ze nooit weg geweest waren. Sierlijke koene roovertjes zijn het, die zonder pardon, maar met zwier en gratie hun revier brandschatten. Open, eerlijke jagers, die hun prooi vangen in een eerlijke jacht, waarin jager en gejaagde gelijke kansen hebben. Al zal

de laatste het in snelheid wel tegen den vervolger moeten afleggen. ☼ „Lerchenfalk" noemen de Duitschers hem, en andere schrijvers vertellen, dat hij de eenige roofvogel is, die de gierzwaluw in de vlucht kan vangen.

Het is hem trouwens wel aan te zien, met de lange, naar achteren gebogen vleugels, als hij pijlsnel over het dennewoud scheert. ☼

Hoe het zij, de koene

roovertjes daar boven het zand zijn

minder bloeddorstig dan hun voorvaderen.

Als we tenminste die oude schrijvers moeten gelooven.

Want de boomvalkjes van thans specialiseeren zich vnl. op insecten.

Soms zijn het groote zwermen koolwitjes of libellen, een andermaal logge, vette mestkevers. Misschien dat ze ook juist daarom in den herfst wegtrekken, wanneer dat gevleugelde volkje onbereikbaar voor hen wordt.

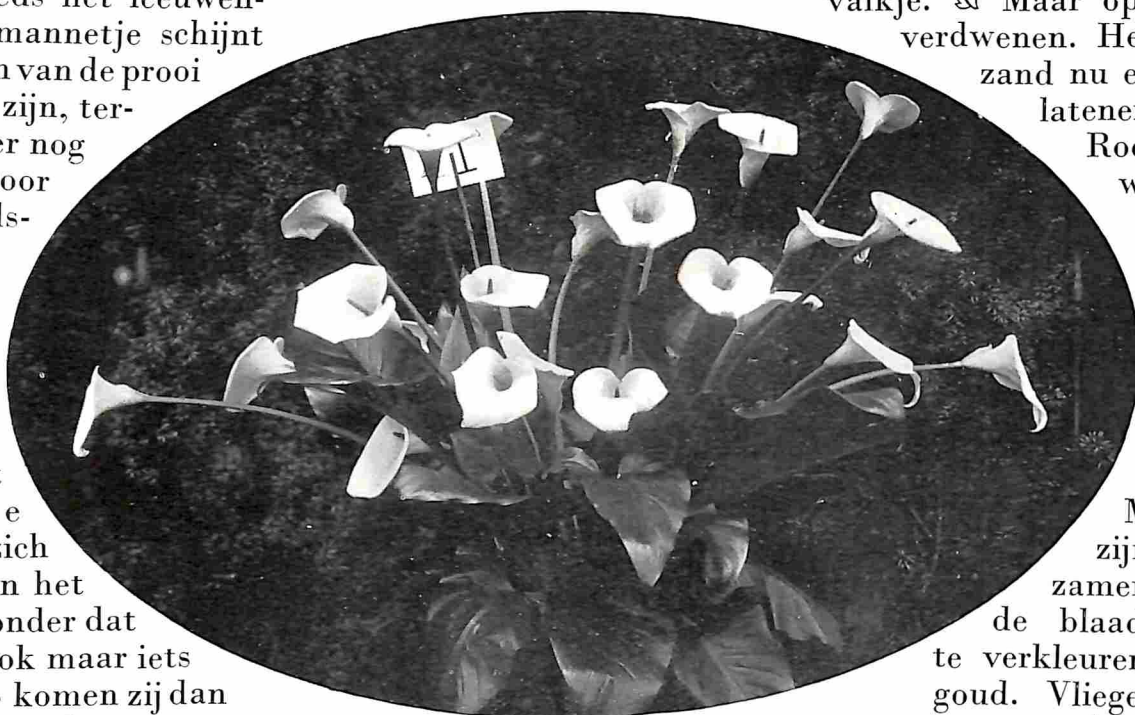
Hun neef, de torenvalk staat dan nog trouw boven de weiden te bidden. Veldmuizen zijn er altijd wel. ☼ Een paar weken later ontdekken we, bij horst. We zijn op weg naar het nest van een ransuiltje, dat ons den vorigen avond verraden werd door het gepiep der jongen. Plotseeling vliegt er uit de kroon van een grillig verwrongen den aan den rand van de zandverstuiving een vogel weg. Blauwig lijkt de rugzijde in het schuin opvallende zonlicht. Met den kijker zijn duidelijk de martiale kneveltjes te zien. Het is een



.....VERDEELT HET WIJFJE DE PROOI ONDER DE JONGEN"

toeval, hun nest van een ransuiltje, dat ons den vorigen avond verraden werd door het gepiep der jongen. Plotseeling vliegt er uit de kroon van een grillig verwrongen den aan den rand van de zandverstuiving een vogel weg. Blauwig lijkt de rugzijde in het schuin opvallende zonlicht. Met den kijker zijn duidelijk de martiale kneveltjes te zien. Het is een

boomvalkje. ☼ Als we naderbij komen, zien we het nest donker tegen den hemel afsteken. Het is een oud kraaiennest, dat ze in beslag genomen hebben. Later vertelt de jachtschut ons, dat ze hier jaar op jaar huizen. ☼ Het nest blijkt vier eieren te bevatten, maar als we een week later terugkomen om te trachten uit de inmiddels gebouwde schuilhut iets van hun leefwijze te weten te komen, liggen er drie jongen in, met vlijmscherpe rooversklauwtjes en witwollen hansopjes aan. ☼ We zijn nog maar pas in de schuilhut, na door den jachtschut te zijn weggebracht, als het wijfje reeds op het nest terugkeert. Ze gaat de veeren zitten oppoetsen en neemt verder een afwachtende houding aan. Na een poosje weerklinkt in de verte de jachtkreet van het mannetje. Het wijfje vliegt hem tegemoet en komt even later met een vormeloze prooi in de klauwen terug, die ze aan kleine stukjes begint te trekken, welke ze aan de jongen uitdeelt. Elk krijgt zijn portie, maar de grootste en sterkste krijgt toch steeds het leeuwendeel. ☼ Het mannetje schijnt tot het verdeelen van de prooi niet in staat te zijn, terwijl de jongen er nog veel te klein voor zijn. Deze arbeidsverdeeling gaat zelfs zoo ver, dat wanneer een wijfje afgeschoten wordt, het mannetje steeds doorgaat prooi aan te brengen, die zich op den rand van het nest ophoopt, zonder dat de jongen er ook maar iets van krijgen. Zoo komen zij dan ellendig om het leven van den honger, terwijl het voedsel in overvloed aanwezig is. ☼ Onvergetelijk zijn de uren, die we aldus in de schuilhut doorbrengen. Elk vrij uurtje breken we er tusschen uit en we zien de jongen voor onze oogen opgroeien. ☼ Als ze bijna volwassen zijn, beklommen we nog eenmaal den nestboom, om een foto van hen te maken. Ze zitten al heelemaal in de



AÄRONSKELKEN

veeren, maar hier en daar zitten er nog plukjes wit dons tusschen het losse veerenpakje. Met felle, onverschrokken oogen staren ze ons aan, kleine roovertjes, die geen gevaar schijnen te duchten. Boven het bosch zweven de beide oude vogels. Angstig klinken hun stemmen. Zij hebben den mensch al leeren vreezen, en ze zullen hun jongen die vrees spoedig genoeg bijgebracht hebben. ☼ In de volgende weken zien we de familie nog vaak boven het stuifzand. De jongen leeren jagen op allerlei terreinvoorwerpen, maar zelf kunnen ze nog geen prooi vangen. Die wordt gebracht door de ouden, waarbij de jongen zich in de lucht op de zij werpen en de prooi uit de klauwen van de oude vogels overgrijpen. ☼ Het is wonderlijk, hoezeer ze in dien korten tijd de vliegkunst reeds machtig zijn. Prachtige staaltjes van luchtacrobatiek krijgen we te zien. De jongen worden met den dag overmoediger. Soms stooten ze al spelend op elkaar, op een der ouden of op een voorbijvliegend torenvalkje. ☼ Maar op een dag zijn ze verdwenen. Het lijkt wel, of het zand nu eenzamer en verlatener is geworden.

Roerloos staan de wacholders op de stuifduintjes. Grillige wolkengevaarten zeilen langs den hemel en juichend klinkt het gekrijs der gierzwaluwen. Maar de valkjes zijn weg. ☼ Langzamerhand beginnen de blaadjes der berken te verkleuren, bruin, rood en goud. Vliegenzwammen prikken tusschen de zilveren berkenstammen en 's nachts is

de lucht vervuld van de geluiden van trekvogeltjes. ☼ Ook de boomvalkjes zijn naar het Zuiden getrokken. Maar eens zullen ze weer terugkomen en de lucht boven het stuifzand vervullen met hun juichenden baltsroep. Dan zal er weer een nieuwe lente zijn en in de kruinen der dennen zal de lentewind zingen.

RICHARDIA'S OF AÄRONSKELKEN

DOOR G. KROMDIJK

ALS je een artikel over Aäronskelken wilt schrijven, weet je eigenlijk niet goed, in welk seizoen dat nu te doen. ☼ In den winter, wanneer de plant bloeit? Dat lijkt wel actueel, maar als de voorbehandeling van de plant niet goed is geweest, krijgt men er geen enkele bloem aan, en dan heeft men dus niets aan zoo'n artikel. ☼ Dan maar in Juli-Augustus, als de nieuwe groeiperiode begint? Als alle liefhebbers straks in Augustus een nieuwe knol kochten, zou ik zeggen van ja, doch hoevelen zijn er niet die reeds een flinke plant bezitten! Van zoo'n plant begint de nieuwe groei ook in Juli-Augustus, en als de Aäronskelk nu niet in sommige opzichten

een beetje anders was dan de gewone planten, zou ik zeker op dat tijdstip het artikel onder uw oogen brengen. ☼ De witte Aäronskelk of *Richardia africana* is als kamerplant in het geheel niet moeilijk te kweken, indien men slechts met een rusttijd rekening houdt. Talrijke liefhebbers, die steeds maar weer klagen dat ze 's winters geen bloemen aan hun Aäronskelk krijgen, hebben dat alleen te wijten aan verwaarloozing van den rusttijd. Die rusttijd van de Aäronskelk moet zoo ongeveer vier tot zes weken duren, en de juiste tijd daarvoor is thans aangebroken. Als ge uw plant thans gade slaat, zult ge wel opmerken dat de groei er uit is, en er reeds één of meer bladeren bruin of geel worden.

Geef de plant in de tweede helft van Mei geen vloeimest meer, en staak ook in de eerste helft van Juni de watervoorziening. Breng haar met pot en al buiten en zet haar zóó, dat ze uit de zon staat en niet nat regent. Half Juli wordt de plant uit den pot geklopt, en moet alle droge aarde tusschen de wortels verwijderd worden. Meestal zitten er naast de oude moederplant een paar jonge plantjes en enkele knolletjes. Om een mooie, flink ontwikkelde plant te krijgen, is het beter al dat kleine grut tijdig te verwijderen. Ze hebben heel wat voedsel nodig, en daarom geven we een grooten pot, zeker van 20 cm in diameter. Als grondmengsel gebruiken we gelijke deelen klei, koemest en bladaarde. Na een paar jaar wordt de knol vrij lang om in een bloempot te zetten; het onderste eind kan men er echter gerust afsnijden, daar zich op dat gedeelte toch geen wortels vormen. De opgepotte planten blijven tot eind September op een niet al te zonnig plekje buiten staan, waar ze volop water en, eenmaal flink aan den groei, wekelijks vloeimest krijgen. Gaat de plant naar binnen, dan zetten we haar den eersten tijd zoo koel mogelijk, bijv. vlak voor een open raam of 's nachts binnen en overdag buiten. Men behoeft voor dat open raam niet bang te zijn, want de Aäronskelk is een van de weinige planten, die geheel tegen tocht bestand is. ☼ Zoodra het in November kouder wordt, zetten we haar in een matig verwarmd vertrek. De temperatuur mag vooral niet te hoog zijn, terwijl de atmosfeer zoo vochtig mogelijk moet zijn. De Aäronskelken zijn afkomstig uit Zuid-Afrika, waar ze in de moerassen groeien, het is dus een echte waterplant. Het beste bewijs is wel, dat ze zelfs in aquaria groeien en bloeien. Geef uw planten dus veel lauw water, terwijl ge ook zooveel mogelijk moet sproeien. In een te droge atmosfeer verdorren de bladpunten direct, als het goed is moet er aan de bladpunten steeds een druppel water hangen. ☼ Hoewel de plant heel goed vóór Januari kan bloeien, verschijnen de meeste bloemen toch als de dagen gaan lengen. Is men niet in het bezit van een plant, dan kan men in Augustus een drogen knol aanschaffen, dien we in het zelfde grondmengsel oppotten, als we voor de oude planten gebruiken. De wortels van



RICHARDIA ELLIOTTIANA

de Aäronskelken hebben de neiging omhoog te groeien, iets waarop we met het oppotten dienen te rekenen. Bovendien ontwikkelen zich de wortels alleen op het bovenste gedeelte van den knol, zoodat men zorgen moet dat er zich boven den knol voldoende voedzame aarde bevindt. Men moet den knol zóó planten, dat de neus boven de aarde uitkomt. Den eersten tijd, als de knol nog geen wortels gevormd heeft, moet men voorzichtig zijn met het gieten; is de plant eenmaal aan den groei, dan moet

ze volop water hebben. Zelfs al bloeit de plant niet, dan is het gadeslaan van de ontwikkeling van een blad, dat eerst opgerold te voorschijn komt en zich daarna ontvouwt, zeker de moeite waard. Planten, die van een drogen knol opgekweekt worden, bloeien den eersten winter meestal niet zoo rijk als de oude exemplaren. ☼ Nu we het toch over Aäronskelken hebben, willen we toch ook nog met een enkel woord gewagen van de Richardia Elliottiana, wier bloemen of eigenlijk bloemscheeden fraai geel gekleurd en wier bladeren wit-gevekt zijn. Al is er verder weinig verschil tusschen beide planten, de behandeling is niet geheel dezelfde. ☼ De gele Aäronskelk — let op den naam, want er zijn meer soorten — moet in het vroege voorjaar, in Maart-April opgepot worden. De beste resultaten bereikt men met haar in de koude kas, doch in een verwarmde serre of lichte huiskamer gaat het ook wel. Het oppotten dient op dezelfde wijze te geschieden als bij de witte; men

moet er alleen rekening mee houden — nog meer dan bij de witte — dat de eigenlijke voedingsbodem zich boven den knol moet bevinden. ☼ De grijze, ietwat steenige knol vormt reeds in den winter een neus, waarop we zuinig moeten zijn. Breekt deze n.l. af, dan is de knol waardeloos geworden. Tijdens den bloei zetten we haar niet in de volle zon, daar de bloemen dan spoedig zouden verwelken. Na den bloei slaat men de plant uit den pot, om haar op een beschut, niet al te zonnig plekje in den tuin in te graven. Ze verlangt een voedzamen, vetten grond, men dient dus voor toevoeging van wat klei te zorgen. Tot October blijft de plant doorgroeien, doch dan maakt de vorst er een eind aan. We halen den knol uit den grond, om hem tot het volgend voorjaar droog te bewaren.